

NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Náhradní rodinná péče je poskytována dětem bez rodiny, nebo dětem, které nemohou být z různých důvodů vychovávány ve své vlastní rodině. Dává dětem možnost vyrůstat v přirozeném rodinném prostředí.

V současné době systém náhradní rodinné péče pouze ojediněle řeší případy skutečně osiřelých dětí, kterým oba rodiče nebo jeden z nich zemřel. V naprosté většině se setkáváme s životními osudy takzvaně sociálně osiřelých dětí, které mají matku a otce nebo alespoň jednoho z nich, ale ti se o ně nemohou, nechtějí nebo neumějí starat. Ve všech těchto situacích jsou děti přednostně svěřovány do péče širší rodiny nebo do péče osob, které dítě zná. Teprve druhou volbou je vždy hledání osob, které dítě nezná a které jsou ochotny a schopny dítě přijmout do své rodiny.

Krajské úřady a ministerstvo práce a sociálních věcí vedou evidenci dětí, pro které je vhodné osvojení nebo svěřování do pěstounské péče.

Spisovou dokumentaci dítěte, pro něž je třeba zprostředkovat osvojení nebo pěstounskou péči, zakládá obecní úřad obce s rozšířenou působností.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností neprodleně postupuje zkompletovanou spisovou dokumentaci dítěte ke zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče na krajský úřad k dalším krokům.

	Vztah k dítěti (kdo se může nebo nemůže stát pečující osobou určitého typu)	Práva a povinnosti pečující (zastupující) osoby	Výhody pro dítě	Odměna pro pečující osobu	Dávky pro děti Peněžitá pomoc v mateřství (zvláštní úprava)	Práva a povinnosti původní rodiny
Svěření do péče jiné osoby než rodiče – § 45 zákona o rodině	Příbuzný nebo dítěti známá osoba	Pečuje, vychovává a další práva a povinnosti jsou vymezeny soudním rozhodnutím	Dítě zůstává v původní rodině nebo u známých osob	Žádná	Výživné a běžné dávky pro rodiny s dětmi ze soc. systémů	Trvá výživovací povinnost, rodičovská zodpovědnost je omezena soudním rozhodnutím
Osvojení (adopce)	Podle ustálené soudní praxe se osvojitelem nemůže stát příbuzný prarodič nebo sourozenec dítěte a mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl	Plná rodičovská zodpovědnost	Dítě získává novou rodinu se vším všudy, dostává se na úroveň biologických dětí svých osvojitelů, osvojitelé mají výživovací povinnost k němu, ono k nim, dědí po sobě navzájem	Žádná	Běžné dávky pro rodiny s dětmi ze soc. systémů. Peněžitá pomoc v mateřství do 7 let věku dítěte (po dobu 22 týdnů), pokud jsou splněny běžné podmínky nároku na PPM.	Příbuzenské vztahy k původní rodině zanikají
Poručenství s péčí	Příbuzný nebo dítěti známá osoba či osoba zařazená v evidenci žadatelů o zprostředkování NRP	Pečuje o dítě, vychovává a zastupuje dítě a spravuje majetek dítěte. Podléhá dozoru soudu a k některým rozhodnutím je třeba souhlas soudu.	Dítě není v ústavu a má možnost vyrůstat v rodinném prostředí	Odměna pěstouna	Dávky pěstounské péče. Peněžitá pomoc v mateřství do 7 let věku dítěte (po dobu 22 týdnů), pokud jsou splněny běžné podmínky nároku na PPM.	Rodiče mají výživovací povinnost, rodičovská zodpovědnost je pozastavena nebo zrušena
Pěstounská péče	Příbuzný nebo dítěti známá osoba či osoba zařazená v evidenci žadatelů o zprostředkování NRP	Pečuje o dítě a vychovává ho, zastupovat dítě může jen v běžných záležitostech	Dítě není v ústavu a má možnost vyrůstat v rodinném prostředí	Odměna pěstouna	Dávky pěstounské péče. Peněžitá pomoc v mateřství do 7 let věku dítěte (po dobu 22 týdnů), pokud jsou splněny běžné podmínky nároku na PPM.	Rodiče mají zpravidla všechna práva a povinnosti, trvá výživovací povinnost
Pěstounská péče na přechodnou dobu	Osoba zařazená v evidenci žadatelů o zprostředkování NRP jako vhodná pro tento institut NRP	Pečuje o dítě a vychovává ho, zastupovat dítě může jen v běžných záležitostech	Dítě není v ústavu a má možnost vyrůstat v rodinném prostředí	Odměna pěstouna	Prozatím běžné dávky pěstounské péče, nová právní úprava PPP se snad již blíží. Peněžitá pomoc v mateřství do 7 let věku dítěte (po dobu 22 týdnů), pokud jsou splněny běžné podmínky nároku na PPM.	Rodiče mají zpravidla všechna práva a povinnosti, trvá výživovací povinnost
Poručenství bez péče	Příbuzný nebo dítěti známá osoba či osoba zařazená v evidenci žadatelů o zprostředkování NRP	Poručník dítěte zastupuje a spravuje majetek dítěte, k některým rozhodnutím je třeba souhlas soudu. Pečující osobou může být nadále rodič dítěte nebo může být dítě v péči osoby podle § 45 zákona o rodině nebo v péči pěstounů.	Je vyřešeno zastupování (ochrana zájmů) dítěte	Žádná	–	Rodiče mají výživovací povinnost, rodičovská zodpovědnost je pozastavena nebo zrušena
Opatrovník	Kdokoli, koho určí soud, i právnická osoba – orgán sociálně-právní ochrany dětí	Hájí zájem dítěte, rozsah jeho práv a povinností stanoví soud	Jsou chráněny zájmy dítěte	Žádná	–	Rodičovská zodpovědnost může být omezena

Svěření do péče jiné osoby než rodiče

(§ 45 zákona o rodině)

V okamžiku, kdy se o dítě z různých důvodů rodiče nestarají, prvním z institutů náhradní rodinné péče, který přichází do úvahy, je svěření do péče jiné osoby. Při výběru vhodné osoby dá soud zpravidla přednost příbuznému dítěti, ale může to být i někdo jiný, kdo je dítěti blízký, k němuž má dítě vytvořený citový vztah. Dítě zůstává v původní rodině nebo u známých osob.

Práva a povinnosti pečující osoby

Pečuje o dítě a vychovává je, jeho práva a povinnosti jsou vymezeny soudním rozhodnutím.

Práva a povinnosti rodičů

Trvá vyživovací povinnost, rodičovská zodpovědnost je omezena soudním rozhodnutím v tom rozsahu, v jakém právo a povinnost pečovat o dítě a další práva a povinnosti přešly na jinou osobu.

Proces svěření do péče jiné osoby

Návrh na svěření do péče může k soudu podat osoba, která chce dítě do péče svěřit. Soud může však také řízení o svěření do péče zahájit i bez návrhu například z podnětu obce s rozšířenou působností, proto je výslovnou podmínkou, že osoba musí se svěřením do své péče souhlasit.

Dítě může být svěřeno také do společné výchovy manželů. Soud při svém rozhodování vždy vymezí osobám, kterým dítě do výchovy svěruje, rozsah jejich práv a povinností vůči dítěti.

Osvojení (adopce)

Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojeným dítětem (osvojencem) takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Právní mocí osvojení zanikají všechna vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou. Osvojitelé mají stejnou rodičovskou zodpovědnost jako při výchově vlastního dítěte.

Podmínky pro osvojitele

Osvojiteli se mohou stát pouze zletilé fyzické osoby, které způsobem svého života zaručují, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti. Osvojitelem nemůže být ten, kdo nemá způsobilost k právním úkonům. Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl. Zákon o rodině věkové hranice pevně nestanoví. Podle ustálené soudní praxe není možné osvojení v pokolení přímém a osvojení sourozencem. Osvojitelem se může stát i osamělá osoba.

Osvojení zrušitelné a nezrušitelné

Náš právní řád rozlišuje dva typy osvojení – osvojení, které lze zrušit, a osvojení nezrušitelné. Mezi těmito druhy osvojení jsou následující rozdíly:

Osvojení, které lze zrušit

Zrušitelně lze osvojit dítě bez ohledu na věk, tj. ihned po uplynutí tříměsíční předadopční péče, v případě novorozenců tedy již ve třech měsících. Zrušitelné osvojení, jak patrně z jeho názvu, lze zrušit, avšak jen ze závažných důvodů. Návrh na zrušení osvojení může podat pouze osvojitel nebo zletilý osvojenec. Zrušením osvojení vznikají znovu vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou. Osvojenec nabývá opět svého dřívějšího příjmení.

Osvojení nezrušitelné

Nezrušitelně lze osvojit jen dítě starší jednoho roku. Nezrušitelné osvojení, jak patrně z jeho názvu, nelze zrušit, pokud osvojitelé nemohou nebo nechtějí o nezrušitelně osvojené dítě osobně pečovat, mají stejné možnosti jako v případě vlastního dítěte (svěření dítěte do jiné náhradní rodiny, do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo v krajním případě do ústavní výchovy). Pokud dítě nezrušitelně osvojí osamělá osoba, je z matriky i z rodného listu vypuštěn zápis o druhém rodiči dítěte (používá se termín „neuvezen“).

Nezrušitelně lze po roce věku osvojit i dítě, které bylo předtím osvojeno zrušitelně, a to až do dovršení jeho zletilosti. V praxi jsou novorozenci poměrně často osvojováni nejprve zrušitelně a po dosažení jednoho roku věku nezrušitelně.

U obou typů osvojení jsou osvojitelé (osvojitel) uvedeni v matrice i v rodném listě dítěte namísto původních rodičů. V matrice zápis o původních rodičích vždy zůstává v poznámce. Zletilé osvojené dítě má právo do matriky nahlédnout.

Proces svěření do osvojení

O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. Soud je povinen zjistit na základě lékařského vyšetření a dalších potřebných vyšetření zdravotní stav osvojitelů, jejich osobnostní dispozice a motivaci k osvojení a posoudit, zda se nepřiči účelům osvojení.

Pěstounská péče

Podmínky pro pěstouna

Pěstounem se může stát příbuzný dítěte nebo dítěti blízká osoba anebo osoba dítěti neznámá. Pěstouny se mohou stát nejen manželé, ale také lidé nežijící v páru.

Popis institutu pěstounské péče a typy pěstounské péče

Tento institut je určen pro všechny děti, které musí žít mimo svoji rodinu a nejsou přijaty do péče jiné fyzické osoby (§ 45 zákona o rodině) nebo do osvojení. Jen málo dětí totiž nemůže být svěřeno do pěstounské péče pro vážný zdravotní stav vyžadující hospitalizaci ve zdravotnickém zařízení nebo pro vážné výchovné problémy vyžadující umístění ve výchovném ústavu.

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a jedině soud může také rozhodnout o zrušení pěstounské péče. Může tak učinit pouze ze závažných důvodů, vždy ale musí pěstounskou péči zrušit v případě, že o to požádá pěstoun. Pěstounská péče zaniká dosažením zletilosti dítěte. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů. Je-li dítě s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost samo schopno vyjádřit svobodně svůj názor, je třeba před svěřením do pěstounské péče vzít na jeho názor zřetel.

Proces svěřením do pěstounské péče

O svěřením do pěstounské péče rozhoduje soud. Řízení se zahajuje na návrh osoby (osob), která se chce stát pěstounem.

Přechod dítěte do péče budoucího pěstouna

Účastníky správního řízení o svěřením dítěte do předpěstounské péče jsou i rodiče dítěte, pokud jsou stále zákonnými zástupci dítěte. Pokud má dítě nařízenou ústavní výchovu, nemusí rodiče se svěřením dítěte do pěstounské péče souhlasit.

Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech. K výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního dokladu) musí požádat o souhlas zákonného zástupce dítěte případně soud. Pěstounská péče může být změněna na poručnickou péči, a to v případech, kdy rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, rodičovská zodpovědnost byla omezena nebo byl pozastaven výkon jejich rodičovské zodpovědnosti nebo když rodiče ztratí způsobilost k právním úkonům.

V případě svěřením dítěte do pěstounské péče není vyloučen styk rodičů s dítětem. Naopak je vhodné umožnit dětem více či méně pravidelný styk s jejich biologickou rodinou. Nemusí jít jen o rodiče, často v kontaktu s dítětem zůstává babička, sourozenci či jiní příbuzní. Tento kontakt mohou pěstounským rodinám pomáhat zvládat školení odborníci.

Dávky pěstounské péče

Pěstounská péče je státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte a přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.

- Odměna pěstouna – nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující a osoba v evidenci, u manželů odměna náleží pouze jednomu z nich.

Výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc:

- a) 8.000,- Kč je-li pečováno o jedno dítě
- b) 12.000 Kč, je-li pečováno o 2 děti
- c) 20.000,-Kč

1. je-li pečováno alespoň o 3 děti

2. je-li pečováno alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné osoby ve II, III, nebo IV stupni závislosti

3. jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě, platné pouze v případě pěstounská péče na přechodnou dobu

d) 24.000,-Kč, pečuje-li pěstoun alespoň o 1 dítě, které mu bylo svěřeno na přechodnou dobu, a toto dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve II, III nebo IV stupni závislosti.

Za každé další dítě svěřené do péče osoby pečující se odměna pěstouna zvyšuje vždy o 4.000,-Kč.

Odměna pěstouna se pro účely zákonů upravující daně z příjmu, pojistné na sociální zabezpečení, pojistné na úrazové pojištění a pojistné na všeobecné zdravotní pojištění považuje za příjem ze závislé činnosti.

- Příspěvek na úhradu potřeb dítěte – výše je závislá na věku dítěte a jeho zdravotním stavu
- Příspěvek na zakoupení motorového vozidla – náleží pěstounovi, který má v péči nejméně čtyři děti
- Příspěvek při převzetí dítěte – výše jednorázového příspěvku je stanovena pevnými částkami podle věku dítěte od 8-10 tisíc Kč
- Příspěvek při ukončení pěstounské péče – jednorázový příspěvek ve výši 25.000,-Kč

Pěstounovi a dítěti svěřenému do pěstounské péče může vzniknout nárok i na další dávky státní sociální podpory např. na rodičovský příspěvek, přídavek na dítě apod.

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Soud podle této nové úpravy může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Pěstounem na přechodnou dobu se může stát ten, kdo je před svěřením dítěte zařazen do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Proces odborného posouzení před zařazením do evidence je velmi podobný jako u osvojení a „klasické“ pěstounské péče, předpokládá se o něco rozsáhlejší příprava na přijetí dítěte.

Z hlediska finančního zajištění náleží pěstounům i dětem v přechodné pěstounské péči dávky pěstounské péče ze systému státní sociální podpory, a to ve stejném rozsahu jako v ostatních případech svěřením dítěte do klasické pěstounské péče.

Péče poručníka

Soud ustanoví dítěti poručníka v případě, že:

- rodiče dítěte zemřeli;
- byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti;
- byl pozastaven výkon jejich rodičovské zodpovědnosti;
- nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (a tedy nejsou nositeli rodičovské zodpovědnosti).

Poručník je zákonným zástupcem dítěte. Ustanovený poručník může, ale nemusí o dítě osobně pečovat. Pokud poručník péči o dítě osobně vykonává, má on i dítě nárok na stejné hmotné zabezpečení jako pěstoun. Pokud je dítě nejprve umístěno v pěstounské péči, v jejímž průběhu dojde ke změně podmínek, například rodiče jsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti, mohou být stávající pěstouni ustanoveni poručníky.

Mezi poručníkem a dítětem ze zákona nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem.

Výkon funkce poručníka je pod pravidelným dohledem soudu, a to nejen ohledně správy majetku dítěte, ale i ohledně jeho osobních záležitostí. Poručník podává soudu zprávy o poručenci, zpravidla v ročních intervalech. Jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatné věci, týkající se dítěte, vyžaduje schválení soudem.
